

Томас Соул

ОСНОВИ НА ИКОНОМИКАТА

София, 2024

Преводът е направен по изданието:

Thomas Sowell

BASIC ECONOMICS

A Common Sense Guide to the Economy

Fifth Edition

Copyright: © Thomas Sowell 2014

All rights reserved

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Стефан Р. Р. Мазаджиев, превод, 2024

© Стефан Р. Р. Мазаджиев, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1384-3

**ТОМАС
СОУЕЛ**

ОСНОВИ
на
ИКОНОМИКАТА

*Разумен пътеводител
в икономиката*

Превод от английски
Стефан Р. Р. Мазаджиев

Няколко реда разум могат да променят начина,
по който виждаме света.

Стивън Е. Лансбърг¹

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	9
БЛАГОДАРНОСТИ	11
ГЛАВА 1. КАКВО Е ИКОНОМИКА?	13
ОСКЪДНОСТ	14
ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ	15
РОЛЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ	17
ЧАСТ I	
ЦЕНИ И ПАЗАРИ	21
ГЛАВА 2. РОЛЯТА НА ЦЕНИТЕ	23
ВЗЕМАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ	25
ЦЕНИ И РАЗХОДИ	30
ТЪРСЕНЕ И ПРЕДЛАГАНЕ	41
„НЕЗАДОВОЛЕНИ НУЖДИ“	47
ГЛАВА 3. КОНТРОЛ НА ЦЕНИТЕ	51
„ТАВАН“ НА ЦЕНИТЕ И НЕДОСТИГ	52
МИНИМАЛНА ЦЕНА И ИЗЛИШЪЦИ	68
ПОЛИТИКАТА НА КОНТРОЛ НА ЦЕНИТЕ	74
ГЛАВА 4. ОБОБЩЕНИЕ НА ЦЕНИТЕ	80
ПРИЧИНИ И СЛЕДСТВИЯ	81
РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ЦЕЛИ И СТИМУЛИ	88
ОСКЪДНОСТ И КОНКУРЕНЦИЯ	91
ЧАСТ II	
ИНДУСТРИЯ И ТЪРГОВИЯ	103
ГЛАВА 5. ВЪЗХОД И ПАДЕНИЕ В БИЗНЕСА	105
АДАПТИРАНЕ КЪМ ПРОМЕНИТЕ	106
ГЛАВА 6. РОЛЯТА НА ПЕЧАЛБИТЕ И ЗАГУБИТЕ	126
ПЕЧАЛБИ	128

РАЗХОДИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО	137
СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ.....	148
ГЛАВА 7. ИКОНОМИКА НА ГОЛЕМИЯ БИЗНЕС	158
КОРПОРАЦИИ.....	159
МОНОПОЛИ И КАРТЕЛИ.....	165
ГЛАВА 8. РЕГУЛАЦИЯ И АНТИМОНОПОЛНИ ЗАКОНИ	174
РЕГУЛАТОРНИ КОМИСИИ	175
АНТИМОНОПОЛНИ ЗАКОНИ	181
ГЛАВА 9. ПАЗАРНА И НЕПАЗАРНА ИКОНОМИКА	198
РАЗЛИКАТА МЕЖДУ БИЗНЕС И НЕПАЗАРНИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ.....	200
ПОБЕДИТЕЛИ И ГУБЕЩИ.....	209

ЧАСТ III

РАБОТА И ЗАПЛАТИ	213
ГЛАВА 10. ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ И ЗАПЛАТИ	215
ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ	217
РАЗЛИКИ В ЗАПЛАЩАНЕТО	220
КАПИТАЛ, ТРУД И ЕФЕКТИВНОСТ.....	238
ГЛАВА 11. ЗАКОНИ ЗА МИНИМАЛНА РАБОТНА ЗАПЛАТА	243
БЕЗРАБОТИЦА.....	244
ДИФЕРЕНЦИРАНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ.....	255
ГЛАВА 12. СПЕЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ПАЗАРА НА ТРУДА	259
СТАТИСТИКА ЗА БЕЗРАБОТИЦАТА	260
УСЛОВИЯ НА ТРУД.....	264
КОЛЕКТИВНО ДОГОВАРЯНЕ.....	273
ЕКСПЛОАТАЦИЯ.....	283
ПРОФЕСИОНАЛНО ЛИЦЕНЗИРАНЕ.....	292

ЧАСТ IV

ВРЕМЕ И РИСК.....	295
ГЛАВА 13. ИНВЕСТИЦИИ	297
ВИДОВЕ ИНВЕСТИЦИИ	299
ВЪЗВРЪЩАЕМОСТ НА ИНВЕСТИЦИИТЕ	306
СПЕКУЛАЦИЯ	312
СТОКОВИ НАЛИЧНОСТИ	318
НАСТОЯЩА СТОЙНОСТ	320
ГЛАВА 14. АКЦИИ, ОБЛИГАЦИИ И ЗАСТРАХОВКИ.....	332
РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ПРОМЕНЛИВА И ФИКСИРАНА ДОХОДНОСТ	336
ЗАСТРАХОВКИ	346
ДЪРЖАВНА „ЗАСТРАХОВКА“	355

ГЛАВА 15. СПЕЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ВРЕМЕТО И РИСКА.....	360
НЕСИГУРНОСТ	362
ВРЕМЕ И ПАРИ.....	364
ИКОНОМИЧЕСКИ КОРЕКЦИИ.....	367

ЧАСТ V

НАЦИОНАЛНА ИКОНОМИКА.....377

ГЛАВА 16. НАЦИОНАЛНО ПРОИЗВОДСТВО	379
КОМПОЗИЦИОННАТА ЗАБЛУДА	380
ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРСЕНЕ.....	382
ИЗМЕРВАНЕ НА НАЦИОНАЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО.....	385
ГЛАВА 17. ПАРИ И БАНКОВА СИСТЕМА	398
РОЛЯТА НА ПАРИТЕ	399
БАНКОВА СИСТЕМА.....	414
РОЛЯТА НА БАНКИТЕ.....	415
БАНКОВИ ЗАКОНИ И ПОЛИТИКИ	423
ГЛАВА 18. ФУНКЦИИ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО	428
ЗАКОННОСТ И РЕД.....	430
ВЪНШНИ РАЗХОДИ И ПОЛЗИ	448
СТИМУЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ	451
ГЛАВА 19. ДЪРЖАВНИ ФИНАНСИ	461
ДЪРЖАВНИ ПРИХОДИ	463
ПРАВИТЕЛСТВЕНИ РАЗХОДИ	484
ДЪРЖАВНИ БЮДЖЕТИ	490
ГЛАВА 20. СПЕЦИАЛНИ ВЪПРОСИ	
ОТНОСНО НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА.....	494
ОБХВАТЪТ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО.....	495
ДЪРЖАВНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ	502
ПРОВАЛ НА ПАЗАРА И ПРОВАЛ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО	507

ЧАСТ VI

МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА **513** |

ГЛАВА 21. МЕЖДУНАРОДНА ТЪРГОВИЯ	515
ОСНОВИ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ	518
ОГРАНИЧЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ	526
ПРОМЕНЯЩИ СЕ УСЛОВИЯ.....	537
ГЛАВА 22. МЕЖДУНАРОДНИ ТРАНСФЕРИ НА БОГАТСТВО	542
МЕЖДУНАРОДНИ ИНВЕСТИЦИИ	544
ПАРИЧНИ ПРЕВОДИ И ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ	553
МЕЖДУНАРОДНАТА ВАЛУТНА СИСТЕМА.....	565

ГЛАВА 23. РАЗЛИЧИЯ В БОГАТСТВОТО НА НАРОДИТЕ	569
ГЕОГРАФСКИ ФАКТОРИ.....	570
КУЛТУРА.....	586
НАСЕЛЕНИЕ	597
ИМПЕРИАЛИЗЪМ.....	601
ПОСЛЕДИЦИ	604
ЧАСТ VII	
СПЕЦИАЛНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ВЪПРОСИ	609
ГЛАВА 24. МИТОВЕ ЗА ПАЗАРИТЕ	611
ЦЕНИ	612
ТЪРГОВСКИ МАРКИ	616
НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ	620
ГЛАВА 25. „НЕИКОНОМИЧЕСКИ“ ЦЕННОСТИ	627
СПАСЯВАНЕ НА ЖИВОТИ	630
ПАЗАРИ И ЦЕННОСТИ.....	632
ГЛАВА 26. ИСТОРИЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ	641
МЕРКАНТИЛИСТИТЕ.....	642
КЛАСИЧЕСКА ИКОНОМИКА.....	644
СЪВРЕМЕННА ИКОНОМИКА.....	650
РОЛЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ.....	661
ГЛАВА 27. РАЗМИСЛИ НА РАЗДЯЛА.....	671
ВЪПРОСИ.....	681
ЧАСТ I: ЦЕНИ И ПАЗАРИ	681
ЧАСТ II: ИНДУСТРИЯ И ТЪРГОВИЯ	683
ЧАСТ III: РАБОТА И ЗАПЛАЩАНЕ	685
ЧАСТ IV: ВРЕМЕ И РИСК.....	686
ЧАСТ V: НАЦИОНАЛНА ИКОНОМИКА	688
ЧАСТ VI: МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА	690
ЧАСТ VII: СПЕЦИАЛНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ВЪПРОСИ.....	691
ИЗТОЧНИЦИ.....	694
ПОКАЗАЛЕЦ.....	727

ПРЕДГОВОР

Най-съществената разлика между тази и други икономически книги е, че в „Основи на икономиката“ няма графики и уравнения. Също така е написана на нормален език вместо на икономически жаргон, за да бъде лесно разбрана от хора без знания по икономика. Това включва както широката публика, така и студенти, тепърва навлизащи в икономиката.

Не толкова очевиден, но важен плюс на „Основи на икономиката“ е, че използва примери от истинския живот в страните по света, за да направи икономическите принципи живи и запомнящи се по начин, по който графиките и уравненията не биха могли. По време на промените в различните издания фундаменталната идея за „Основи на икономиката“ остана същата: ученето на икономика трябва едновременно да не бъде объркващо и да отваря очите.

Постоянният интерес на читателите към новите издания както у нас, така и към нарастващия брой преводи в чужбина* предполага, че има голям интерес към подобно въведение в икономиката, представено по четивен начин.

С годините, подобно на хората, книгата също понатежа. Бяха добавени нови глави, а стари бяха обновени и разширени, за да останат в крак с развитието в световните икономики.

* Предишни издания са преведени на испански, китайски, иврит, японски, шведски, корейски и полски. – Б.а. [Всички бележки, без изрично упоменатите, са на преводача.]

Читателите, които са учудени от големите различия в икономическото развитие и стандарта на живот между различните страни по света, ще намерят нова глава – Глава 23, най-дългата в книгата, – посветена на изследването на географските, демографските, културните и групите причини, поради които такива поразителни различия съществуват толкова дълго. Главата също така разглежда и популярните обяснения, които се дават като основни причини за международните икономически различия, и открива, че фактите невинаги ги подкрепят.

Повечето от нас нямат понятие от множество сложни области като ботаниката или мозъчната хирургия и затова просто не тръгваме да оперираме в тези области или да ги коментираме. Обаче всеки избирател, както и всеки политик, за когото гласуваме, е засегнат от икономическата политика. Ние не можем да се откъснем от икономическите въпроси и решения. Единствените ни варианти са: да направим информиран, неинформиран или погрешно информиран избор по дадени въпроси или кандидати. Целта на „Основи на икономиката“ е да улесни информираността. Основните принципи на икономиката не са трудни за разбиране, но лесно могат да бъдат забравени, особено в условията на ожесточеното политическо говорене из медиите.

В стила на „Основи на икономиката“ като въведение в икономиката жаргонът, графиките и уравненията са пропуснати. Тези, които искат да проучат допълнително изненадващите факти, които ще срещнат тук, могат да използват бележките в края на книгата.

За преподавателите, които използват „Основи на икономиката“ като учебник в курсовете си, или за родители, които учат децата си вкъщи, над сто въпроса ви чакат в края на тази книга с изброени след всеки въпрос номера на страниците, където можете да намерите отговора на дадения въпрос в текста.

ТОМАС СОУЕЛ

Институт „Хувър“

към Станфордския университет

БЛАГОДАРНОСТИ

Както за другите ми книги, и за тази дължа голяма благодарност на невероятните ми помощници в проучването Луи и Елизабет Коста. Освен че търсеха всякаква информация, госпожица Коста извърши редакцията и проверката на фактите в ръкописа, докато госпожа Луи я оформи и ми помогна с изготвянето на азбучния показалец, след което полученият (Quark) файл изпратихме на издателя, който отпечата книгата директно от него. Главата за историята на икономическата теория бе прочетена от уважавания почетен професор и бивш мой колега Уилям Р. Алън от Калифорнийския университет в Лос Анджелис, чиито проникателни коментари и предложения бяха изключително полезни дори и в случаите, когато не съм ги последвал. С две думи, след усилията на всички тези хора за всички грешки и неточности, които може да са останали, мога да бъда виновен само аз.

И разбира се, нищо от това не би било възможно без подкрепата на Института „Хувър“ и изследователските центрове на Станфордския университет.

КАКВО Е ИКОНОМИКА?*

Независимо дали някой е консервативен или радикален, протекционист или подкрепя свободния пазар, космополит или националист, вярващ или атеист, полезно е да се знаят причините и следствията на икономическите феномени.

Джордж Дж. Стигълър²

Икономическите събития често попадат в заглавията на вестниците или в „горещите новини“ по телевизията. И все пак невинаги в тези новини става ясно каква е реалната причина, която води до дадените събития, и още по-малко какви последиствия можем да очакваме в бъдещето.

Основните принципи зад повечето икономически събития обикновено са прости сами по себе си, но политическото говорене и икономическият жаргон, използван в дискусиите, правят тези събития да изглеждат неясни. И така основните икономически принципи, обясняващи какво се е случило, може да останат неизвестни на масовата публика и неразбрани от мнозина от журналистите.

Тези основни икономически принципи са валидни за страните от целия свят както през над 1000 години писана история, така и днес. Те са валидни както за много различни видове икономически системи – капи-

* В българския език думата „икономика“ обозначава както съответната област от научното познание, така и системата на производство, разпределение и потребление (на една страна или фирма). В английския език първият аспект се конкретизира с думата Economics, а вторият – с Economy.

талистически, социалистически, феодални или какви ли още не – така и за голямото разнообразие от народи, култури и правителства. Същите политики, довели до покачване на цените при Александър Македонски, ще доведат до покачване на цените и в Америка хиляди години по-късно. Законите за контрол на наемите водят до много сходни последици в Кайро, Хонконг, Стокхолм, Мелбърн и Ню Йорк. Това се отнася и за сходни селскостопански политики в Индия и в страните от Европейския съюз.

Можем да започнем процеса на разбиране на икономическата теория едва след като първо стане ясно какво означава икономическа теория. А за да разберем какво е икономическата теория, трябва първо да разберем какво е икономика. Може би повечето от нас гледат на икономиката като на система за производство и разпространение на стоките и услугите, които използваме в ежедневието си. Това определение е вярно, но не е достатъчно дълбоко.

Райската градина също е система за производство и разпространение на стоки и услуги, но тя не е икономика, защото всичко там е било налично в неограничен брой. Без недостиг няма нужда от икономисване – и следователно няма икономика. Изтъкнатият британски икономист Лайънъл Робинс дава класическо определение на икономическата теория:

Икономическата теория изучава [решенията и действията, касаещи] използването на оскъдни ресурси, които имат алтернативни употреби.

ОСКЪДНОСТ

Какво означава „оскъдност“? Означава, че това, което всеки един иска, сумарно е повече от това, което е налично. То може да изглежда като нещо просто, но последиците от него често остават неразбрани дори от високообразованите хора. Да вземем за пример една уводна статия на вестник „Ню Йорк Таймс“, описваща икономическите страхове и тревоги сред американците от средната класа – една от най-богатите групи хора, обитавали тази планета. Въпреки че статията включва снимка на американско семейство в собствения му плувен басейн, заглавието гласи „Американската средна класа едва свързва двата края“. Други заглавия в статията включват:

Мечти – отложени, планове – неизпълнени...
 ... Цели, които остават просто недостъпни...
 ... Много пестене за малко лукс...

С две думи, желанията на американците от средната класа са повече от това, което те могат да си позволят, въпреки че това, което вече имат, би се считало за невероятно благополучие както от хората от много други страни по света днес, така и от американците от по-ранните поколения. Въпреки това и те, и репортерът смятат, че „едва свързват двата края“, а социолог от Харвард е цитиран да казва: „Колко пестеливи са всъщност тези хора.“ Но не бюджетът е нещото, което ги ограничава: реалността ги ограничава. Никога няма толкова, че да задоволи всички напълно. Това е истинското ограничение. Това е значението на оскъдността.

„Ню Йорк Таймс“ съобщава, че едно от тези семейства от средната класа „са потънали до шия в разходите по кредитната карта“, но са „вкарали финансите си в рег“.

Но само един погрешен ход – казва Джералдин Фрейзър – и напрежението от сметките отново ще се върне и ще бъде болезнено.³

На всички тези хора – от академичната сфера и медиите, а и на самите хора от средната класа – им изглежда някак странно съществуването на нещо, наречено оскъдност, което означава, че е необходимо те да положат усилия и да поемат лична отговорност при харченето на своите доходи. И все пак в историята на човечеството нищо не е по-разпространено от оскъдността и следователно всички изисквания за икономисване вървят ръка за ръка с оскъдността.

Независимо от нашите политики, практики или институции – независимо дали те са мъдри или неразумни, благородни или плебейски, – просто не разполагаме с достатъчно от всичко, за да задоволим всичките си желания в пълна степен. Незадоволените нужди са присъщи на реалността, независимо дали имаме капиталистическа, социалистическа, феодална или друг вид икономическа система. Тези различни видове икономики са просто различни институционални начини за постигане на компромиси, които са неизбежни във всяка икономическа система.

ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ

Икономическата теория се занимава не само с вече съществуващите стоки и услуги от гледна точка на потребителите. Тя също така изучава, и то по-задълбочено, на първо място *производството* на продук-

тите от оскъдните ресурси – тоест превръщането на ресурсите на входа на системата в продукти на изхода.

С други думи, икономическата теория изучава последиците от взетите решения относно използването на земята, труда, капитала и другите ресурси, които влизат в производството, което вече определя стандарта на живот на дадената страна. Тези решения и последици от тях могат да са по-важни, отколкото самите ресурси, след като има бедни държави с богати природни богатства и държави като Япония и Швейцария, които са сравнително бедни откъм природни богатства, но имат висок стандарт на живот.

Стойността на природните ресурси на глава от населението в Уругвай и Венецуела е няколко пъти по-голяма от тази в Япония и Швейцария, но доходите на глава от населението в Япония и Швейцария са над два пъти по-високи от тези в Уругвай и няколко пъти над тези във Венецуела.⁴

В сърцето на икономическата теория са не само недостигът, но и „алтернативната употреба“. Ако всеки ресурс имаше само една употреба, икономическата теория би била много по-проста. Но дори водата може да се използва самостоятелно за производството на лед или пара, а в комбинация с други неща да се употребява в безброй смеси и съединения. По същия начин от петрол се получават не само бензин и мазут, но и пластмаси, асфалт и вазелин. Желязната руда може да се използва както за производство на стоманени продукти, вариращи от кламери до автомобили, така и за направата на металните основи на небостъргачите.

Какво количество от всеки ресурс трябва да се разпредели към всяко от многото му възможни приложения? Всяка икономическа система трябва да даде отговор на този въпрос. И всяка една по един или друг начин дава отговор – независимо дали ефективен или неефективен. Ефективният отговор е това, което търси икономическата теория. Различните видове икономически системи са по същество различни начини за вземане на решения относно разпределението на оскъдните ресурси и как се отразяват тези решения върху живота на цялото общество.

По времето на Съветския съюз например индустриите в тази страна използват повече електроенергия в сравнение с американските индустрии, макар че съветската промишленост произвежда по-малко продукция в сравнение с американската промишленост.⁵ Подобна неефективност при превръщането на суровините в продукти води до по-нисък жизнен стандарт в страна, богато надарена с природни

ресурси – може би най-богатата на природни ресурси страна в света. Русия например е една от малкото индустриални държави, които произвеждат повече петрол, отколкото консумират. Но изобилието от ресурси не създава автоматично изобилие от стоки.

Ефективността на производството – нормата, при която вложените суровини се превръщат в продукция – не е просто техническа подробност, за която икономистите обичат да говорят. Тя влияе на стандарта на живот на цялото общество.

Когато си представяме икономическите процеси, е по-добре да мислим за реалните неща – желязна руда, нефт, дървесина и други ресурси, които влизат в производствения процес, и за мебелите, храните и автомобилите, които излизат от другия край, – вместо да гледаме на икономическите решения като просто на решения, свързани с парите. Независимо че щом чуят думата „икономика“ хората се сецат за пари, за едно общество парите, общо взето, са просто изкуствено изобретение за постигане на реални неща.

Ако не беше така, правителството би могло да направи всички ни богати просто като отпечата повече пари. Не парите, а обемът на стоките и услугите определя дали една страна ще е бедна или богата.

РОЛЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ

Сред заблудите по адрес на икономическата теория са твърденията, че това е нещо, което ви казва как да печелите пари или да управлявате бизнес, или да прогнозируете възходите и паденията на фондовата борса. Икономическата теория обаче не е равнозначна на лични финанси или на бизнес администрация, а за предсказване на движенията на фондовата борса все още не е изведена надеждна формула.

Когато икономистите анализират цените, заплатите, печалбите или международната търговия, те го правят от гледна точка на начина, по който решенията в различни части на икономиката влияят върху разпределението на оскъдните ресурси в посока повишаване или намаляване на материалния стандарт на живот на хората като цяло.

Икономическата теория не е просто тема, върху която да изказваме мнения или да изпускаме емоциите си. Тя е систематично проучване на причинно-следствените връзки, показващо какво ще се случи, когато направите специфични неща по специфичен начин. В икономическия анализ методите, използвани от марксистките икономисти като Оскар Ланге, не се различават по никакъв начин от методите,

които използват консервативните икономисти като Милтън Фригман.⁶ На тези основни икономически принципи е посветена тази книга.

Един от начините да разберем последиците от икономическите решения е да проследим какви *стимули** създават те, а не просто да гледаме какви са първоначално поставените цели. Това означава, че последиците са по-важни от намеренията – и то не само моментните последици, но и дългосрочните.

Няма нищо по-лесно от това човек да има добри намерения, но без да разбира как работи една икономическа система, добрите намерения могат да доведат до контрапродуктивни или дори до катастрофални последици за цялата нация.

Много – ако не и всички – икономически бедствия са резултат от политики, имащи идеята да помогнат – и тези бедствия често биха могли да бъдат избегнати, ако хората, създаващи или подкрепящи такива политики, разбираха от икономика.

В икономическата теория – както и в природните науки – има противоречия, но това не означава, че основните принципи на икономиката са просто въпрос на мнение. Те са толкова въпрос на мнение, колкото са въпрос на мнение основните принципи на химията или физиката. Анализът на Айнщайн за физиката например не е само мнението на Айнщайн, както светът откри след Хиросима и Нагасаки. Макар че икономическите реакции не са толкова зрелищни или трагични в рамките на деня, световната депресия през 30-те години докара милиони хора до бедност дори и в най-богатите държави – провокирайки глад в страни с излишък на храни и вероятно причинявайки повече смъртни случаи по света, отколкото атомните бомби над Хиросима и Нагасаки.

И обратно, когато Индия и Китай – исторически две от най-бедните страни на земята – в края на ХХ в. започват да правят фундаментални промени в икономическата си политика, икономиките им започват да растат драматично. Оценката е, че в рамките на едно десетилетие 20 милиона души в Индия са излезли от състояние на бедност.⁷ В Китай броят на хората, живеещи с един долар или по-малко на ден, намалява от 374 милиона – около $\frac{1}{3}$ от населението на страната през 1990 г. – до 128 милиона през 2004 г.⁸; сега в такова положение са само 10% от нарастващото китайско население. С други думи, близо

* Между английските думи *stimulus* и *incentive*, които на български се превеждат с общия термин „стимул“, съществува важна смислова разлика: първата изразява външен подтик, втората – вътрешна мотивация за действие. Навсякъде в текста Соуел използва думата *incentive*.

¼ милиард китаец сега са по-добре в материален план в резултат на промяна в икономическата политика.

Това са основните причини, които правят икономическата теория толкова важна – а не просто въпрос на мнения или емоции. Икономическата теория е инструмент за анализ на причините и следствията, набор от тествани знания – и принципите, произтичащи от тези знания.

Парите дори не са загължителни, за да бъде едно решение икономическо. Когато медицински екип пристигне на бойното поле, където войниците имат различни рани, медиците се сблъскват с класическия икономически проблем на разпределението на оскъдни ресурси, които имат алтернативни употреби. Почти никога няма да има достатъчно лекари, медицински сестри или парамедици, нито достатъчно лекарства. Някои от ранените са близо до смъртта и имат малък шанс да бъдат спасени, докато други имат шанс за борба, ако се погрижат незабавно за тях, трети пък са леко ранени и вероятно ще се възстановят, независимо дали им се обърне незабавно внимание или не.

Ако медицинският екип не разпредели своето време и лекарства по ефективен начин, някои ранени войници ще умрат излишно, докато лекарите губят време или за не толкова спешни пациенти, или за пациенти, чиито рани са толкова ужасни, че вероятно ще умрат въпреки всички положени грижи. Това е икономически проблем, макар и стотинка да не сменя собственика си.

Повечето от нас не понасят дори идеята, че трябва да се правят подобни избори. Всъщност, както вече видяхме, някои американци от средната класа са обезпокоени, че трябва да правят много по-меки избори и компромиси. Но животът не ни пита какво искаме. Той ни предлага възможности. Икономическата теория е един от начините да се възползваме максимално от тези възможности.